

**Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки
життєдіяльності Волинської області**

Навчально-консультаційний пункт м. Нововолинська

**Методичні рекомендації
щодо дій населення у разі загрози та виникнення вибуху, у тому
числі тих, що виникли внаслідок терористичної діяльності**

м. Нововолинськ 2014

Рекомендації щодо дій населення у разі загрози та виникнення вибуху, у тому числі тих, що виникли внаслідок терористичної діяльності

(Методичні рекомендації для керівників навчальних груп з підготовки працівників суб'єктів господарювання діям у надзвичайних ситуаціях, та інструкторам консультаційних пунктів при органах місцевого самоврядування, Нововолинськ, 2014р.)

Збірник матеріалів також може бути використаний для працюючого та непрацюючого населення з метою самостійного вивчення дій у разі загрози та виникнення вибуху, у тому числі тих, що виникли внаслідок терористичної діяльності.

Укладач:

В.А. Кардашук – завідувач навчально-консультаційного пункту м.Нововолинська Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області.

Рецензенти:

С.А.Шмига – начальник Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області .

І.Л. Саюк – начальник Нововолинського міського відділу управління ДСНС України у Волинській області.

Друкується на підставі рішення методичної комісії Навчально-методичного центру ЦЗ та БЖД Волинської області

Протокол №..... від2014 р.

Соціально-політичні загрози, до яких відносяться вибухи побутового газу, вибухи боєприпасів, вибухи під час скоєння терористичних актів стали актуальною темою телебачення, радіо та інших ЗМІ сьогоднішнього дня. Для того, щоб запобігти такому виду надзвичайної ситуації потрібно знати елементарні правила безпеки, вміти поводитися та виходити живими і здоровими з небезпеки.

В даних методичних рекомендаціях наведені рекомендації щодо правильних дій у разі загрози та виникнення вибуху, у тому числі тих, що виникли внаслідок терористичної діяльності затверджені наказом МНС України від 18.12.2009 р. № 860.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Виникнення надзвичайних ситуацій, спричинених вибухами, несе значну загрозу життю та здоров'ю людей, а також системам життєзабезпечення населення. Здебільшого причиною вибухів є порушення вимог безпеки під час поводження із легкозаймистими та вибуховими речовинами на об'єктах підвищеної небезпеки, в місцях з масовим перебуванням людей, адміністративних та житлових будинках тощо. У той же час існують загрози вибухів, спричинених терористичною діяльністю.

Вибухи найчастіше трапляються на пожежо-вибухових об'єктах, де виникають умови для спалаху газопароповітряних сумішей, пилоповітряних сумішей, де у великих кількостях застосовуються вуглекислі гази (метан, етан, пропан). Можливі вибухи у котельнях, там де є газова апаратура, продукція і на напівфабрикати хімічних заводів, пари бензину, і інших компонентів, борошна на млинах, пилу на елеваторах, цукрової пудри на цукроварнях, деревного пилу на деревообробних підприємствах.

Можуть бути вибухи в житлових приміщеннях, коли люди забувають вимкнути газ. Вибухи відбуваються на газопроводах при невідповідному контролі за їх станом і недотриманні вимог техніки безпеки при експлуатації. До трагічних наслідків призводять вибухи газу в шахтах.

Ці рекомендації містять поради (перелік дій) громадянам України у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з вибухами, у тому числі внаслідок терористичного акту. Вони рекомендуються ДСНС України для використання викладачами та керівниками підрозділів служби цивільного захисту, підприємств, установ і організацій під час проведення занять з службової підготовки, безпеки життєдіяльності та розміщення (у вигляді наглядної агітації), за необхідністю, у місцях із масовим перебуванням людей, громадському транспорті, підприємствах, установах, організаціях тощо.

1. ХАРАКТЕРИСТИКА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН І ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Сучасні вибухові речовини можуть бути в газоподібному, рідкому, пластичному і твердому стані.

Газопароповітряні і пилоповітряні суміші утворюють клас об'ємних вибухів.

Газоповітряні вибухи можуть відбуватися:

- в приміщеннях внаслідок витoku газів з побутових пристроїв;
- в ємностях їх збереження і транспортування (спецрезервуарах, цистернах тощо);
- в природному середовищі внаслідок ушкоджень трубопроводів, труб бурових свердловин, при інтенсивних витоках скраплених і горючих газів.

Скраплені вуглеводні гази, аміак, хлор та інші зберігаються у технологічних ємностях під зверхатмосферним тиском за нормальної температури.

У теплоізольованих ("ізотермічних") посудинах і резервуарах при негативних температурах зберігаються скраплені гази метан, азот, кисень, які називають криогенними речовинами.

Речовини іншої групи: пропан, бутан, аміак, хлор зберігають в рідкому стані під тиском в одношарових посудинах і резервуарах при температурі оточуючого середовища.

Відповідно до нормативів Держстандарту розроблена класифікація, що об'єднує речовини в чотири основні категорії.

До першої категорії відносяться речовини з критичною температурою, тобто нижче температури середовища (криогенні речовини - скраплений природний газ, а це в основному метан, азот, кисень).

До другої категорії відносяться речовини з критичною температурою вище, а точкою кипіння нижче, ніж у навколишньому середовищі (скраплений нафтовий газ, пропан, бутан, аміак, хлор). Їх особливістю є " миттєве " (дуже швидке) випаровування рідини при розгерметизації.

До третьої категорії відносяться речовини, які мають критичний тиск вище атмосферного (речовини, що перебувають в рідкому стані). До цієї групи належать деякі речовини з попередньої категорії, наприклад, бутан і етиленоксид.

До четвертої категорії відносяться речовини, що містяться у підвищених температурах (водяна пара в казанах, циклогексан та інші рідини під тиском і за температури, що перевищує точку кипіння атмосферного тиску).

При значних руйнуваннях ємностей з криогенними рідинами і речовинами другої категорії відбувається їх кипіння з швидким випаром газопароповітряних сумішей.

Вогняна куля детонації виникає унаслідок горіння газопароповітряних сумішей, надзбагачених вуглеводневими сполуками. Переходу до детонації сприяють стіни будівель, предмети тощо.

Вибухи пилу (пилоповітряних сумішей - аерозолів) не представляють одну з основних небезпек хімічних виробництв й виникають в помешканнях будинків, штольнях шахт тощо). Можливі вибухи пилу в мукомельному виробництві, на

зернових елеваторах (борошняний пил) у взаємодії з барвниками, навіть при виробництві пластмас, лікарських засобів, на установках в текстильному виробництві.

Вибуховими речовинами називаються хімічні сполуки чи суміші, з надзвичайною швидкістю переходу під впливом певного імпульсу до інших стійких речовин із значної кількості тепла і його великого обсягу газоподібних продуктів, які знаходяться під дуже великим тиском і, розширюючись, виконують ту чи іншу механічну роботу. Першою вибуховою речовиною був димний (чорний) порох, що з'явився у Європі у XIII столітті. Протягом 600 років димний порох був єдиною вибуховою речовиною. У XIX столітті, з розвитком хімії отримано інші вибухові речовини, які називаються сьогодні бризантними. При поводженні з ними потрібно бути обережними, адже вони потужні і стійкі при зберіганні.

У 1832 році піроксилін отримали з деревини, а 1846 року - з вати. У 1847 році винайшли рідкий нітрогліцерин, з урахуванням якого російський академік М.М. Зінін з В.Ф. Петрушевским розробили динаміти, застосовувані у різних рецептурах і до нашого часу.

У другій половині XIX століття з'явилася пікринова кислота, тротил, аміачно-селітринові речовини, а в XX столітті вже потужніші вибухові речовини, такі, як гексоген, тен, азид свинцю.

Сучасні вибухові речовини - це хімічні сполуки (гексоген, тротил та інші.), а також механічні суміші (аміачно-селітрові і нітрогліцеринові) та інші.

2. ЗАГРОЗА ВИБУХУ

Запорукою запобігання вибухам є неухильне дотримання правил пожежної та техногенної безпеки, а також пильність та відповідальність людей.

2.1. Однією із найпоширеніших причин вибухів є витік побутового газу у житлових і адміністративних будівлях.

Ознакою загрози **вибуху побутового газу** є різкий запах деодоранту, який змішується з метаном (запах газу).

Якщо ви відчули стійкий запах деодоранту необхідно:

- зберігати спокій; негайно вимкнути газові прилади;
- відкрити вікна та двері і провітрити приміщення;
- не курити та не користуватись електричними приладами;
- вийти з приміщення та зателефонувати до Служби газу (тел. № 104);
- якщо будинок багатоквартирний, повідомити інших мешканців та, не користуючись ліфтом, залишити будівлю;
- надайте допомогу в евакуації літнім та важкохворим людям;
- перевірте сусідні квартири на наявність у них дітей, які тимчасово залишились без нагляду дорослих, та повідомте про це представників Служби газу (правоохоронних органів, аварійно-рятувальних підрозділів);
- відійти на безпечну відстань від будинку (у разі можливості" на відкритий майданчик або пустир) та чекати подальших інструкцій спеціалістів.

2.2. Також причиною багатьох вибухів на території України є боєприпаси, що залишилися з часів Великої Вітчизняної війни та сучасні боєприпаси (далі - вибухонебезпечні предмети (ВНП)).

У разі виявлення боєприпасів або речей, за зовнішніми ознаками схожих на боєприпаси, необхідно:

- негайно припинити всі роботи в районі виявлення ВНП;
- по можливості попередити про підозрілий предмет осіб які знаходяться поряд;
- вивести (відвести) на максимальну відстань усіх людей (не менше 100 метрів), які знаходились поблизу, намагаючись рухатись назад по своїх слідах;
- позначити місце перебування предмета, а по можливості огородити його (для огорожі можна використовувати різні підручні матеріали: дошки, жердини, гілки, мотузки, шматки матерії тощо);
- негайно повідомити про знахідку в місцеві органи виконавчої влади, у ДСНС (тел.101), в МВС (тел..102) (повідомлення робити не поспішаючи, чітко, із зазначенням точної адреси (орієнтирів) місця знаходження ВНП);
- очікувати на безпечній відстані від місця знаходження ВНП або предмета схожого на нього, представників органів місцевої влади, ДСНС, МВС, при цьому здійснюючи заходи щодо недопущення до небезпечної зони інших людей.

Категорично забороняється:

- курити та використовувати відкритий вогонь поблизу місця знаходження ВНП або предмета, схожого на нього;
- піднімати, витягувати з фунту, зрушувати з місця, кидати, ударяти і розбирати будь-які ВНП;
- приносити в місця перебування людей предмети, що схожі на вибухонебезпечні.

2.3. Загроза терористичних атак не є актуальною для України, але така загроза існує. Найбільш вірогідними цілями терористичних атак є місця масового перебування людей та об'єкти підвищеної небезпеки, які внаслідок підриву призводить до значної кількості людських жертв і можуть створити додаткову загрозу населенню та територіям, внаслідок викиду у навколишнє природне середовище небезпечних речовин (хімічних, біологічних, радіоактивних).

Типовою зброєю терористів є використання замаскованих вибухових пристроїв. Залежно від мети терористичного акту такі пристрої, споряджені годинниковим механізмом, можуть залишатись терористами у житлових будинках, навчальних закладах, установах і організаціях, підприємствах, громадському транспорті тощо.

Завдяки пильності громадян можна запобігли численним жертвам від спрацювання вибухового пристрою.

Терористи намагаються розмістити вибухові пристрої у найбільш уразливих місцях, де зможуть завдати найбільшої шкоди населенню.

До таких місць, як правило, належать:

- автомобілі;

- входи, внутрішні двори, підсобні приміщення адміністративних і житлових будинків, складських приміщень;
- урни для сміття, інженерні комунікації в місцях масового перебування людей (фестивалі, ярмарки, базари, супермаркети, підземні переходи тощо);
- громадський транспорт (вагони тролейбусів, автобусів, трамваїв, поїздів тощо);
- об'єкти підвищеної небезпеки тощо.

В окремих випадках вибуховий пристрій може бути замаскований у поштових посиленнях (посилки, конверти), букетах квітів, подарунках тощо.

Також до ознак підозрілих предметів, що можуть бути вибуховими пристроями можна віднести:

- електропроводи, що виходять з невідомого предмета, антени, лампочки на його поверхні, хід годинника, що прослуховується;
- залишені предмети побутового призначення (валізи, сумки, гаманці, дитячі іграшки, ручні ліхтарики тощо);
- предмети, що знаходяться в не призначених для цього місцях (наприклад, велика дитяча іграшка біля входних дверей);
- предмети з прикріпленими до них мобільними телефонами, радіостанціями, акумуляторами.

Слід пам'ятати, що вибухова речовина може бути різноманітного виду та мати різні властивості, що, у свою чергу, надає можливість замаскувати вибуховий пристрій навіть у поштовому конверті.

2.4. З метою попередження вибуху та встановлення наявності вибухового пристрою необхідно:

- бути уважними та звертати увагу на покинуті речі (валізи, сумки, пакунки, парасольки тощо);
- звернути увагу на ділянки свіжоскопаної землі, свіжопоштукатуреної або свіжопофарбованої стіни будівлі;
- не приймати від сторонніх осіб подарунків, квітів, поштових посилення; користуючись громадським транспортом, не погоджуватись на пропозиції супроводжувати речі невідомої особи (у тому числі провідників, стюардів, контролерів).

2.5. При виявленні вибухового пристрою або підозрілої речі необхідно:

- зберігати спокій;
- негайно повідомити про знахідку представників міліції, охорони аварійно-рятувальних служб або зателефонувати за номерами 101,102;
- не курити;
- не користуватись запальничками, іншими джерелами відкритого також предметами, що можуть його утворювати;
- не торкатись до підозрілої речі руками або іншими речами;
- у жодному разі не намагатися переміщувати вибуховий пристрій (підозрілий предмет) або змінювати його положення;
- залишити місце, де виявлено підозрілий предмет, при можливості організувати оборону на безпечній відстані, як зазначено нижче.

№ з/п	Тип вибухового пристрою (підозрілої речі)	Безпечна відстань
1	Ручна граната	Не менш ніж 200 метрів
2	Тротилова шашка	Не менш ніж 50 метрів
3	Банка ємністю 0,33 літра	Не менш ніж 60 метрів
4	Валіза (кейс)	Не менш ніж 230 метрів
5	Дорожня валіза	Не менш ніж 350 метрів
6	Автомобіль типу «Жигулі»	Не менш ніж 460 метрів
7	Автомобіль типу «Волга»	Не менш ніж 580 метрів
8	Мікроавтобус	Не менш ніж 920 метрів

2.6. У разі отримання повідомлення від представників влади (правоохоронних органів, аварійно-рятувальних служб) про евакуацію із будинку (зони ймовірної надзвичайної ситуації або проведення антитерористичної операції) необхідно зберігати спокій та чітко виконувати отримані інструкції.

2.6.1 Якщо ви знаходитесь у квартирі:

- візьміть з собою документи, гроші, цінності та, у разі необхідності, ліки;
- потрібно знеструмити квартиру та перекрити воду і газ;
- надайте допомогу в евакуації літнім та важкохворим людям;
- перевірте сусідні квартири на наявність у них дітей, які на час оголошення евакуації залишились без нагляду дорослих, та повідомте про це представників правоохоронних органів (аварійно-рятувальних підрозділів);
- обов'язково замкніть свою квартиру;
- залишайте будинок спокійно, не створюючи паніки.

2.6.2. Якщо ви знаходитесь на вулиці:

- уникайте великих скупчень людей;
- якщо ви опинились у натовпі, не намагайтесь вийти з нього, рухайтесь у тому ж напрямку, що й натовп;
- руки зігніть у ліктях на рівні грудей та розсуньте їх, звільняючи від тиску грудну клітину;
- не тримайте руки у кишенях;
- якщо натиск натовпу набрав загрозливого характеру, негайно покиньте будь-яку ношу та позбавтесь від сумок на довгому ремні і шарфу;
- якщо ви упали, намагайтесь одразу встати на ноги, не опираючись на руки, а якщо це неможливо, потрібно згорнутись клубком і захистити голову передпліччями, поклавши долоні на потилицю.

3. ВИБУХ

3.1.1. У разі вибуху (спрацювання вибухового пристрою) у вашій або сусідній квартирі необхідно:

- негайно по телефону повідомити про подію правоохоронні (№ 102), аварійно-рятувальні (№ 101) та медичні (№ 103) служби;

- у разі можливості та наявності необхідних знань і навичок надати першу домедичну допомогу постраждалим;
- обов'язково відкрити вікна і двері для провітрювання, оскільки продукти вибуху містять отруйні та шкідливі компоненти;
- дочекатись прибуття представників правоохоронних органів (аварійно-рятувальних служб) та у подальшому діяти за їх вказівками.

3.1.2. Якщо в результаті вибуху важким предметом притиснуло будь-яку частину тіла, необхідно:

- масажувати її для підтримання циркуляції крові;
- намагатись перебувати як можна довше при свідомості (читайте вірші, співайте пісні тощо);
- подавати сигнали всіма доступними засобами (мобільний телефон, стукіт по перекриттях та металевих предметах тощо).

Слід пам'ятати, що одразу після повідомлення про вибух аварійно-рятувальними підрозділами розпочинаються роботи щодо визволення постраждалих з-під завалів. Під час аварійно-рятувальних робіт передбачено періодичні «хвилини тиші», коли зупиняється робота спеціального обладнання та приймаються сигнали про допомогу.

3.2. В окремих випадках терористи використовують вибуховий пристрій у поєднанні з ємністю з хімічно або біологічно небезпечною речовиною. Хімічно та біологічно небезпечні речовини можуть також розповсюджуватись без допомоги вибухового пристрою (аерозольним шляхом, через речі масового використання тощо).

У разі коли після вибуху (або раптово) з'являються хмара або різкий сторонній запах, подібні ознаки нездужання в оточуючих людей (запаморочення, нудота, слабкість у суглобах і кінцівках тощо) необхідно:

- негайно залишити місце забруднення, орієнтуючись на погодні умови та фізичні властивості хмари (у разі її наявності);
- негайно по телефону повідомити про подію правоохоронні (№ 102), аварійно-рятувальні (№ 101) та медичні (№ 103) служби;
- у разі коли покинути місце забруднення неможливо, вжити заходів для захисту органів дихання і шкіри підручними засобами (застебнути одяг, закрити обличчя, закрити органи дихання вологою тканиною);
- після виходу з місця зараження негайно звернутись до медичних закладів.

4. ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ

4.1. Якщо ви опинились у будинку (приміщенні, території) захопленому терористами, але не були ними знайдені, необхідно:

- зберігати спокій та намагатись уникнути контакту з терористами;
- як можна тихіше повідомити правоохоронні, органи про терористичну атаку, а також про своє місцезнаходження;
- не курити;
- не наближатись до дверей та вікон;
- чітко виконувати інструкції та команди правоохоронців;

- сховати свої документи та візитні картки.

Пам'ятайте, що одразу після вашого повідомлення антитерористичними підрозділами буде вжито вичерпних заходів для збереження вашого життя та здоров'я.

Почувши про початок антитерористичної операції (стрільба, вибухи), необхідно:

- лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на потилицю;
- чітко виконувати команди співробітників антитерористичного підрозділу уникаючи різких рухів.

4.2. У разі захоплення терористами як заручника необхідно:

- не провокувати своїми діями терористів на насильницькі дії (уникати різких рухів, шуму тощо);
- на вимогу терористів негайно віддати їм особисті, речі;
- не реагувати на провокаційні дії терористів;
- не дивитись терористам в очі;
- не вживати алкоголю;
- бути готовим до складнощів (відсутність свободи руху, їжі, води тощо);
- не чинити опір озброєним терористам, що може призвести до численних людських втрат.

ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Завдяки умілим та чітким діям під час виникнення вищезазначених ситуацій можна запобігти зайвим жертвам та надати можливість спеціальним підрозділам виконувати завдання щодо запобігання та реагування на надзвичайні ситуації, у тому числі ті, що виникли внаслідок терористичної діяльності.

ЗМІСТ

Вступна частина.....	4
1. Характеристика вибухових речовин і вибухових і пристроїв.....	5
2. Загроза вибуху.....	6
3. Вибух.....	9
4. Терористичний акт.....	10
Заключна частина.....	11